

С ВИСОКА ПРИНЦИПНОСТ И ПРЕДЕЛНА ЯСНОТА

Двумият сборник „Изкуството, науката и културата в служба на народа“ от д-р. Тодор Живков, издаден по инициатива на Съюза на българските писатели, е в ръцете на читателите. Те ще прочетат и в двата тома откъси от програмни доклади, извадки от речи, отделни статии, интервюта, поздравления и многобройни изказвания по назрелите и най-актуални въпроси на литературата, театъра, кинематографията, науката, техническия прогрес, образованието и културната революция у нас, по нерешените и важни проблеми на пропагандата и агитацията, идеологическата работа, печата, комунистическото възпитание и пр.

Материалите са писани по различно време и обхващат периода от края на 1942 до началото на 1965 година. Двумият се открива със статията „На борба“, обнародвана в първия нелегален брой на в. „Отечествен фронт“. Още в тази статия се разкриват позициите на автора и големите, съдбоносни задачи, които са стояли тогава пред народа и „изстрадалото ни отечество“. Призивът за борба и всенароден отпор е пропит с характерни революционен ентузиазъм на онова неповторимо време, което открил плеяда родолюбци и герои, създали антифашистката епопея. Това е призив за народна победа, зов за революция, „за да грейне най-после и над нашето измъчено отечество слънцето на свободата и щастието“.

С патоса на тази борба са обвеляни и останалите статии, доклади, речи и изказвания в сборника, в които проличава историческата приемственост и близост с нашите революционни идеологически традиции. Тяхното зряло зърно се открива в заветите на Ботев и Левски, в мъдростта на Благоев и Димитров, в лирическия подвиг на Смирненски и Вапцаров. . . Открива се в целия боен път на Комунистическата ни партия, в нейната огромна грижа за правилна, марксистко-ленинска линия в областта на изкуството, науката и културата. И не може да не се признае, че тази линия се е конкретизирала и обогатявала, ставала е по-гъвкава, пределно ясна и точна. Тази ярка принципност релефно изпъква след могъщия развигор на Априлския пленум на нашата партия. Колективните срещи на творческите работници с политическото ръководство на партията извършиха коренен преврат в методите и в равнището на идеологическата работа. Озонира се творческата атмосфера и завинаги се скъса с вредната култовска практика на груба намеса и администриране в работата на културния фронт. Идеологическата дейност се насочи решително към практическите задачи, които стоят пред партията и народа. И тъкмо в този смисъл указанията на Ленин имат изключителна актуалност: „Сега нашите речи и статии не са просто повторение на онова, което по-рано се е говорило за комунизма, тъй като нашите речи и статии са свързани с всекидневна и всестранна работа. Без работа, без борба книжното знание на кому-

низма от комунистическите брошури и произведения просто нищо не струва, понеже то би продължавало старото откъсване на теорията от практиката, онова старо откъсване, което беше най-отвратителната черта на старото буржоазно общество“ (1920).

Конкретните анализи и богатият фактически материал за състоянието на разностранната ни културна дейност ярко осветляват както безспорните ни значителни завоевания, така и действителните ни слабости, вредни увлечения и грешки, задържащи стремителния ход на нашата културна революция. Показани са колосалните грижи и помощ на партията да обедини усилията на творческата интелигенция, да я насочи към непосредни връзки с живота на народа, за да го опознае в неговото многообразие и сложност, да участвува активно в борбата за утвърждаването и укрепването на социалистическата култура, да се възпламени от патоса на социалистическото строителство.

Първият секретар на партията нееднократно обосновава генералната линия, по която трябва да се развива социалистическата ни култура и литература и сочи техните най-важни закономерности и принципи. Издигнатият от партията лозунг „Повече между народа, по-близо до живота!“ се превърна в ръководен принцип, в творчески критерий за новите естетически търсения в областта на художественото творчество. Принциплът за по-голяма близост до живота и до действителната му панорама изигра решителна роля, за да се отхвърлят вредните лакировъчни тези в изкуството и още повече да се навлезе в реалния свят на народното всекидневие и там да се потърсят правдата, идеите и образите на социалистическия ни живот. Произнесената реч от др. Живков по това време намери широк резонанс сред българските писатели. И не само сред тях. Тя внесе яснота, бодрост, увереност и пълна вяра в творческите сили.

Партията предупреди онези творци, които представят действителността в захаросан вид, които замазват недъзите и конфликтите, че техните творби звучат фалшиво, неубедително и не оправдават своето предназначение, защото „тържеството на нашата, социалистическата правда не е парад, а трудна борба и няма да бъде сериозно онова произведение, което представя тази борба като самодоволно шествие към бъдещето.“ Но предупреди и онези художници, които в стремежа си да покажат конфликтите, пречките и „битките по пътя“, отминават нашите успехи в своите произведения, изтъкват само отрицателното в живота ни и по този начин изопачават социалистическата действителност. Такива произведения обективно дезориентират, объркват и обезверяват, независимо от субективните намерения на техните създатели. С бащинска загриженост бе дадена помощ и на онези млади талантиливи творци, които не могат правилно да се ориентират по основните проблеми на художественото си творчество, лутат се в сложността на жизнения материал и „стават жертви на вредни влияния на модернистични и индивидуалистични школи“, отклоняват се от обществено значимите теми, изпадат в дребнотемие и неоправдан песимизъм, като създават „фалшиви и даже вредни“ произведения, с претенции за мнима оригиналност. . .

Ценни указания получи и литературната критика. Нейното неоправдано мълчание или мудност в оценката на творби със съвременна тематика, нейната индиферентност към нахлуващите вредни влияния и упадъчни тенденции в литературата бяха справедливо порицани. Художествената критика „все още изстава, — подчертава по друг повод др. Живков, — не поощрява и не помага за смелото навлизане на съвременната тема в лите-

ратурата и изкуството, недостатъчно насочва и подпомага творците за създаване на произведения на съвременна тема, а в някои случаи оказва и отрицателно въздействие“.

Такива речи на другаря Живков като „Повече между народа, по-близо до живота!“, „Комунистическата идейност — висш принцип на нашата литература и изкуство“, „Литературата и изкуството — кръвно свързани с живота и борбите на народа“ или тезисите „Някои бележки за работата на идеологическия фронт във връзка с предстоящото годишно-изборно събрание на партийната организация при Съюза на българските писатели“, която се публикува за първи път, съдържат много нови мисли и идеи, съществени насоки и указания за плодотворното развитие на родната ни литература и изкуство.

Изключително важен принцип, без който е немислима социалистическата ни литература и култура изобщо, е висият принцип на комунистическата идейност. Неговото значение се подсилва особено днес, когато през последните години се забелязва едно прекомерно засилване на идеологическата експанзия на империализма. Антикомунизмът приема нови форми, използва най-различни оръжия от политическия арсенал, като пробва не само откритата проповед срещу социализма и комунизма, но и изтънчените и вероломни теории за абстрактен хуманизъм и най-разнообразни средства за поощрение на формалистичните, упадъчни увлечения и извращения. Идеологическите стратегии на Запада се стремят да дискредитират идейно-естетическата и изобразителна сила на социалистическия реализъм, да изтръгнат революционното му жилище и да превърнат изкуството в самоцелна забава за скуцаещите сноби и естетстващи меценати. Те искат да внушат песимизъм, безперспективност и други „невинни истини“ под маската на „нови“ естетически търсения, на „модерни“ и „авангардни“ усещания, под формата на мнимо новаторство в литературата и изкуството. Те искат да използват принципите на мирното съвместно съществуване между разнородните политически системи и да насаждат „съвместно“ съжителство и в областта на идеологията.

Тази експанзия засили необходимостта да бъде разяснена още веднъж пред творческата интелигенция позицията на Българската комунистическа партия, която винаги е държала високо знамето на ленинската партийност в цялата идеологическа работа. По тези въпроси бе хвърлена обилна светлина в забележителната реч на др. Живков, който формулира и главните задачи, които стоят пред творците: „Наша задача сега е на целия фронт на литературата и изкуството да закипи високоиндееен по съдържание и богат по форма живот. Не бива по никакъв начин борбата против проявите на чуждото влияние в изкуството, литературата, театъра, киното и сатирата да води до сковаване на творчеството на нашите писатели, художници и кинодейци. Нужно е именно сега да се разкриват още по-широки простори за творчески търсения, дръзновения, за създаване на силни и оригинални творения. Да се създава навсякъде обстановка на творчески обсъждания, на търпимост и уважение на другото мнение, да се разгръща колективният ум на нашите творци, но винаги върху принципни идейни позиции, винаги върху позициите на марксизма-ленинизма, на социалистическия реализъм.“ Тази загриженост за нормалния, за озонирания творчески живот и литературна атмосфера е била постоянна и главна задача на партията. Винаги е била отчитана спецификата и своеобразието на художественния труд на творците и са били насърчавани различни жанрове, стилове и индивидуални почерци.

И като резултат от творческата атмосфера, в която творят съвременните писатели, утвърди се положителният стремеж към повишаване на художествената изискателност и задълбочаване на комунистическата партийност. Ярки свидетелства за това са новите произведения на Багряна и Караславов, на Загорчинов и Джагаров, на Фурнаджиев и Пантелеев, на Е. Станев и Валери Петров, на Вежинов и Калчев, на Методиев и Ханчев, на Волен и Даскалов, на Гуляшки и Матев, на Дамянов и Наковски, на Фучеджиев и Радичков. . .

Положително оживление настъпи и в литературната критика. Доказателство за това са книгите на Зарев и Делчев, на Цанев и Пондев, на Данчев и Гочев, на Каролов и Гошкин, на Динеков и Каранфилов, на Султанов и М. Николов, на Янков и Молхов, на З. Петров и Т. Жечев. . . За успешното развитие и процъфтяване на литературата и изкуството се възлагат големи надежди на литературната критика, като се подчертават неведнъж огромната ѝ отговорност и роля при разрешаване на най-актуалните и назрели проблеми на съвременната литература. Това значение се подсилва и от обстоятелството, че от всеки литературен критик се изисква активно участие в обсъждането на редица нерешени проблеми. Другарят Живков навсякъде посочва програмния характер на заетата от партията позиция по едни или други проблеми, ала никъде не се сочи, че тези проблеми веднъж завинаги са решени, че те нямат и други страни и аспекти, че не търпят развитие и уточнение в сложността на литературния процес и в живата практика на всеки творец. Тъкмо в този смисъл призивът на партията за творчески разговори, за принципи и резултатни спорове, разисквания и дискусии трябва своевременно и правилно да се разбере.

Дискусии и творческото усвояване на съветския художествен опит се явяват особено належащи днес, когато всеки зрял художник се сблъсква с нови и нови проблеми, в осветляването на които литературната критика трябва да се намеси. Тя трябва да разработва и важните въпроси на психологията на литературното творчество, проблемите на творческата индивидуалност, да осветлява различните аспекти на художественото майсторство, въпросите, свързани с личния почерк, с индивидуалните стилове, а също — и възможните школи в общото русло на социалистическия реализъм. Тези и други проблеми ще трябва да получат нов тласък и нови решения. Само в творческата разработка на тази сложна проблематика ще се изкове единството на литературните кадри, на които партията гледа като незаменим национален капитал.

Централно място в изказванията за художествената литература се отделя на метода на социалистическия реализъм и неговото правилно разбиране. Непрекъснато се пледира за творческо вникване в живата практика на отделните творци, за разгръщане с широк размах необозримите художествени възможности на този метод, като най-ревниво той се брани както от буржоазните му отрицатели и ревизионистично настроените литератори, така и от догматиците и доктринерите, които го изсушават със своите опростителски и вулгаризаторски тълкувания. Така те голквидират като творчески метод, принизяват и ограничават притегателната му сила, не разкриват новаторската му същност. Проблемата за революционната същност на социалистическия реализъм има и днес най-актуално значение, защото чрез този метод най-пълнокръвно и най-резултатно „може да се разкрие и да се отрази в художественото произведение цялата правда на живота, за да се разкрият и покажат не само външните явле-

ния, но и техните движещи сили, техният дълбок вътрешен смисъл тенденциите на развитието.“ Защото само този метод има неограничените възможности да задоволи и най-взискателните творци, да им предостави богат избор на видове и жанрове, на художествени стилове, за да могат да се проявят всестранните им творчески способности, художествени изисквания, артистични пориви и дръзновения. . .

Без да подценява историческата тематика в изкуството, др. Живков нееднократно е наблягал на съвременността като главна тема за художествено пресъздаване. Той има предвид не досадното еснафско всекидневие на откъснатите от народа люде, не „дребничките всекидневни истини“ на техния живот, а съвременността в големия живот на народа, в цялата му съвкупност, с историческата му перспектива и тенденции; съвременността в живота и на отделния строител на социализма в неговата сложност и противоречивост, в неговото развитие и борба между отмиращото и раждащото се. Темата за съвременността се разбира широко, в нейната диалектическа същност. И само при една правилна постановка на въпроса могат да се очакват такива произведения, които активно да се вмесват в живота на народа, да решават назрели етични въпроси, да възпитават любов и преданост към делото на комунизма.

Трудно е да се обхванат в един отзив многобройните проблеми, които се засягат в речите, статиите и докладите на другаря Тодор Живков. За нас те имат принципно значение, защото в тях е залегнала партийната линия, провеждана в изтеклото социалистическо двадесетилетие. В тях са очертани както завоеванията на културния фронт, така и генералните задачи, които ни предстоят. Тъкмо в този факт се корени и тяхното актуално значение. Указанията на др. Живков ни служат като политически ориентир в духовното ни строителство, ръководено от партията и озарено от нейните велики идеали. . .

ПОДГОТВЕНО НАСТЪПЛЕНИЕ

Името на Тончо Жечев съм срещнал за първи път на страниците на „Родна реч“. Публикуваните от него статии нямаха нищо общо с разпространения тогава начин на тезисно, опростено излагане на фактите. И все пак трудно беше по тези статии да се предвиди литературно-критичното развитие на автора. По-скоро те подсказваха бъдеща изява в областта на естетиката. Авторът притежаваше уменията да мисли върху естетическата същност на литературните творби. Но той все още беше далеч от способността да откликва с една повишена емоционалност на творбите, които анализира. У него липсваше това, което обикновено наричаме литературно-критичен нерв. Но в развитието на художествените

творци често има изненади. В какво се проявява творческата еволюция на Тончо Жечев? Отговорът е в едно сравнение между първите му работи и последните му статии, събрани в сборника „Съвременни образи и идеи“. От тази съпоставка без усилия виждаме как изявената сухота, неяснота и скованост на първите му работи е на път да изчезне. Новите литературно-критически творби на Жечев в повечето случаи се четат с лекота и интерес. Тази наглед формална промяна не е случайна. Тя е резултат от новия подход на общуване с литературните герои, към които Жечев в началото на своята критическа дейност пристъпваше с предварително отношение. А сега имаме възможност да открием наличието на едно не само теоретическо задълбочено разглеждане на литературата, но най-вече на едно вдъхновено проникване в тъ-

Тончо Жечев, Съвременни образи и идеи, издателство «Български писател», 1964 г.